

УДК 657.6

Реньова О.К.

студентка Навчально-наукового інституту економіки і менеджменту
Національний університет водного господарства та природокористування

ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ ФАКТОРИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Анотація. у статті запропоновано методику проведення аудиту факторингових операцій небанківських установ.

Ключові слова: факторинг, договір факторингу, дебіторська заборгованість, фактор, клієнт, ризик аудитора.

ОСОБЕННОСТИ АУДИТА ФАКТОРИНГОВЫХ ОПЕРАЦИЙ

Аннотация. в статье предложено методику проведения аудита факторинговых операций небанковских учреждений.

Ключевые слова: факторинг, договор факторинга, дебиторская задолженность, фактор, клиент, риск аудитора.

PECULIARITIES OF AUDIT OF FACTORING OPERATIONS

Abstract. in article methods of realization audit of factoring operations of non-banking institutions are proposed.

Keywords: factoring, factoring agreement, accounts receivable, factor, client, auditor's risk.

Вступ. Великий вплив на оборотність капіталу, вкладеного в оборотні активи, а отже, і на фінансовий стан підприємства, справляє збільшення або зменшення дебіторської заборгованості, ефективно управління якою в умовах економічної кризи набуває для підприємств усіх галузей економічної діяльності вкрай важливого значення, та передбачає, перш за все, контроль за оборотністю коштів у розрахунках. Відстрочення платежів, невчасні розрахунки покупців та замовників сприяють скороченню обігових коштів на підприємстві, що є причиною появи сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості, дефіциту грошових коштів, а також знижує показники ліквідності балансу. Одним із актуальних шляхів вирішення цієї проблеми є використання факторингу, що дозволяє мінімізувати ризики неплатежів, скоротити період розрахунків із покупцями шляхом підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю, і як наслідок – покращити стан грошових розрахунків. Однак у фаховій літературі з обліку та аудиту відсутня методика аудиту факторингових операцій, а наукові публікації є поодинокими, причому у більшості з них розглядається механізм проведення факторингових операцій банками, а небанківським установам приділяється недостатньо уваги.

Як було зазначено вище, методику аудиту факторингових операцій у фаховій літературі не наведено. Аналіз останніх публікацій дав можливість з'ясувати, що до питань обліку та аудиту таких операцій звертається все більше вітчизняних науковців. Зокрема, відображення в обліку операцій факторингу досліджували Н. Дзюба, В. Марченко, О. Веренич, Т. Омеляненко, Р. Грачова, Л. Кіндрацька, О. Короп, С. Сагова, С. Береза та інші. Підходами до проведення аудиту факторингових операцій займалися А. Герасимович, І. Герасимович та О. Круподер, який зосередився лише на проведенні зовнішнього аудиту річної фінансової звітності факторингових компаній із використанням методик «зверху вниз» та «знизу вгору», а решта питань методики аудиту досі лишається нерозкритою.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей проведення зовнішнього аудиту факторингових операцій небанківських установ. Досягнення визначеної мети передбачає виконання таких завдань:

- 1) визначити поняття факторингу на основі дослідження нормативно-правової бази;
- 2) запропонувати методику проведення аудиту факторингових операцій компаній, які займаються наданням таких послуг.

Результати. Аналіз нормативно-правової бази України в галузі факторингу дозволив виявити значну кількість суперечностей та відсутність однозначного трактування сутності

понять «факторинг», «договір факторингу» та «факторингові послуги». Підходи до визначення цих понять у відповідності до нормативно-правових актів України подано в таблиці 1.

Таблиця 1

**СУТНІСТЬ ПОНЯТЬ «ФАКТОРИНГ», «ДОГОВІР ФАКТОРИНГУ» ТА «ФАКТОРИНГОВІ ПОСЛУГИ» У
ВІДПОВІДНОСТІ ДО НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ УКРАЇНИ**

№ з/п	Нормативний документ	Сутність досліджуваного поняття
1	Закон України «Про банки і банківську діяльність» [1]	Факторинг - придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів (факторинг). (ст. 49)
2	Господарський Кодекс України [2]	Банк має право укласти договір факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги), за яким він передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони за плату, а друга сторона відступає або зобов'язується відступити банку своє право грошової вимоги до третьої особи. (ст.350)
3	Цивільний Кодекс України [3]	За договором факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги) одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату (у будь-який передбачений договором спосіб), а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника). (ст. 1077)
4	Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [4]	Фінансова установа, що надає послуги з факторингу , може надавати послуги з пов'язаного з цим ведення обліку грошових вимог, надання поруки за виконання боржником свого обов'язку за грошовими вимогами постачальників товарів (послуг) та пред'явлення до сплати грошових вимог від імені постачальників товарів (послуг) або від свого імені, а також інші послуги, спрямовані на одержання коштів від боржника. (ст. 5)
5	Методичні рекомендації по наданню комерційними банками факторингових послуг підприємствам та організаціям [5]	Факторингові послуги можуть надаватись на викуп дебіторської заборгованості, під розрахункові документи за відвантажену продукцію та надані послуги. (п. 8)

На основі аналізу нормативно-правових документів та публікацій нами запропоновано власне трактування сутності поняття «факторинг» – це фінансова операція, яка пов'язує три сторони: фактора, клієнта та боржника, між якими укладається договір, що полягає у придбанні фінансовою небанківською установою (фактором) у постачальника (клієнта) права вимоги у грошовій формі на дебіторську заборгованість у боржника за відвантажені їм товари (виконані роботи, надані послуги), з прийняттям ризику виконання такої вимоги, а також приймання платежів.

Метою аудиту факторингових операцій відповідно до МСА 200 «Ціль і основні принципи аудиту фінансової звітності» є висловлення аудитором незалежної професійної думки щодо правильності відображення у звітності підприємства інформації щодо здійснених факторингових операцій [6].

Завдання аудиту з перевірки факторингових операцій підприємства наведені у таблиці 2.

Після визначення конкретних завдань аудиту факторингових операцій необхідно здійснити його планування, тобто сформулювати програму.

Першочерговим етапом планування є оцінка ризику аудитора. Вона полягає у ідентифікації та оцінці чинників ризику наявності помилок при здійсненні факторингових операцій, а також у ймовірності наявності помилок у його внутрішніх первинних документах, у веденні обліку і як наслідок – у недостовірності фінансової звітності компанії в цілому.

Отже, у класичній схемі факторингу присутні три сторони: фактор, клієнт та боржник. Розглянемо несприятливі події (ризик), з якими може зіткнутися фактор при наданні факторингових операцій. Вони можуть бути з боку клієнта, з боку боржника або ж зовнішніми, що не залежать від дій сторін, але здійснюють безпосередній вплив на фінансові результати від наданих послуг факторингу. Тобто, аудитор при здійсненні аудиторської перевірки не може із абсолютною впевненістю передбачити неповернення, неповне чи несвоєчасне повернення суми фінансування, неотримання комісії за надану факторингову послугу тощо. Зокрема, за умови здійснення безрегресного факторингу саме фактор зобов'язується взяти збиток на себе. Тобто, сама специфіка факторингових операцій є першим ризиком, із яким зіштовхується зовнішній аудитор.

Таблиця 2

КОНКРЕТНІ ЗАВДАННЯ АУДИТУ ФАКТОРИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Напрямки аудиту	Конкретні завдання аудиту
Наявність	Встановлення наявності у підприємства викупленої дебіторської заборгованості, відображеної у звітності, на відповідних рахунках бухгалтерського обліку, оборотно-сальдовій відомості, а також у формах №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за кодом рядка 1155 та №2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за кодом рядка 2120.
Права і зобов'язання	Перевірка юридичної підстави на право викупу дебіторської заборгованості клієнта, а також наявності права грошової вимоги у боржника. Дослідження законності здійснених факторингових операцій на відповідних облікових рахунках підприємства; перевірка наявності, юридичної сили договорів та їх реєстрація.
Оцінка	Перевірка правильності оцінки віднесеної суми грошової вимоги згідно із актами звірки, сформованими боржником, а також оцінка правильності визначення доходу від наданих послуг факторингу відповідно до чинного законодавства.
Факт події	Встановлення відповідності даних факторингових договорів, сум відвантажених накладних, листів-коригувань сумам, відображеним у облікових регістрах за конкретний період.
Повнота обліку	Перевірка правильності документального оформлення факторингових операцій, дослідження первинних документів з погляду правильності їх оформлення, достовірності, доцільності і законності операцій, відображених у них. Вивчення своєчасності, повноти і методологічної правильності відображення факторингових операцій в обліку.
Подання і розкриття інформації у звітності	Перевірка правильності відображення операцій щодо наданих факторингових послуг у II розділі активу Балансу (форма №1) за кодом рядка 1155 та у формі №2 «Звіт про фінансовий результат» за кодами рядків 2120 «Інші операційні доходи» та 2190 «Фінансовий результат від операційної діяльності».

Після оцінки ризиків фактора, пов'язаних із специфікою факторингу, аудитор ідентифікує можливість помилок по своєму клієнту шляхом встановлення факту та частоти проведення інвентаризації, перевірки компетентності бухгалтера щодо питань відображення у обліку факторингових операцій, наявності у штаті факторингової компанії внутрішнього аудитора тощо. Варто зазначити, що останній фактор суттєво знижує ризик зовнішнього аудитора, оскільки основним обов'язком внутрішнього аудитора відповідно до вимог Розпорядження Нацкомфінпослуг №1772 від 05.06.2014р. «Про затвердження Порядку проведення внутрішнього аудиту (контролю) у фінансових установах», інших нормативно-правових актів, положення про службу внутрішнього аудиту (контролю) є проведення систематичного внутрішнього аудиту та контролю [7]. Тобто, під час здійснення аудиторської діяльності зовнішній аудитор має право не лише отримувати необхідні документи, а й також необхідні пояснення у письмовій чи усній формі від керівництва та працівників замовника. Проте, покладатися на достовірність інформації, наданої внутрішнім аудитором, можна лише за умови його компетентності та сумлінності. Мінімізувати ризик аудитора може факт залучення факторинговою компанією для ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності сторонньої аудиторської фірми чи аудитора, що за відсутності чітких методологічних рекомендацій щодо обліку факторингових операцій є значно поширеним явищем. Це не лише підвищить достовірність наданої до перевірки облікової інформації, а й значно скоротить обсяг роботи аудитора. Однак, за умови використання факторинговою компанією послуг з

аутсорсингу (інших послуг, пов'язаних із професійною діяльністю аудиторів чи аудиторських фірм) аудитор, який здійснює перевірку, має право підпису аудиторського висновку лише за умови, що такі послуги надаються безпосередньо іншим аудитором, а не ним самим [8].

Після оцінки власного ризику проведення аудиту, зовнішньому аудитору необхідно здійснити аудит та перевірку факторингових операцій згідно методики. Оскільки спеціальної методики аудиту факторингових операцій розроблено не було, ми пропонуємо здійснювати вибірккову аудиторську перевірку за самостійно розробленою методикою.

Приставаючи до перевірки конкретної факторингової операції, аудитору необхідно встановити, чи юридично фінансова компанія набула права грошової вимоги, оскільки саме така умова дозволяє віднести здійснену операцію до послуг факторингу. Для цього аудитору повинні бути надані такі документи: договір факторингу із заповненими додатками, у яких міститься інформація про розмір викупленої дебіторської заборгованості клієнта у розрізі номенклатури відвантаженого товару (робіт, послуг), акт звірки з боржником, а також договір про відступлення права грошової вимоги клієнта фактору на суму, вказану у договорі факторингу. За наявності коригувань клієнтом суми дебіторської заборгованості, аудитору повинні бути надані листи-коригування для підтвердження розбіжності між сумами, вказаними у договорі факторингу та у договорі про відступлення права грошової вимоги.

Після перевірки первинних документів аудитор приступає до перевірки правильності відображення цих операцій у бухгалтерському обліку. Аудитору потрібно перевірити, чи дотримується факторингова компанія Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку основних операцій фінансових установ, що надають послуги факторингу №787. Зокрема, відображення операцій у обліку напряму залежить від виду факторингової послуги: з регресом чи без регресу. Пропонується перевіряти типову кореспонденцію рахунків щодо ведення бухгалтерського обліку основних операцій фактора, пов'язаних з наданням послуг з факторингу, використовуючи дані, наведені у таблицях 3 та 4 [9;10].

Таблиця 3

ОПЕРАЦІЇ, ПОВ'ЯЗАНІ З БЕЗОБІГОВИМ ФАКТОРИНГОМ З ПРАВОМ РЕГРЕСУ

N з/п	Назва операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	Купівля дебіторської заборгованості в клієнта з нарахуванням доходу	377	685
2	Перерахування клієнту договірної вартості дебіторської заборгованості	685	311
3	Надходження платежу від боржника	311	377
4	Висування регресної вимоги до клієнта	685	377
5	Нарахування резерву сумнівних та безнадійних боргів	944	38
6	Погашення регресної вимоги клієнтом	311	685
7	Результат операційної діяльності	719	791
8	Віднесення витрат на сумнівні та безнадійні борги до фінансового результату	791	944

Таблиця 4

ОПЕРАЦІЇ, ПОВ'ЯЗАНІ З БЕЗОБІГОВИМ ФАКТОРИНГОМ БЕЗ ПРАВА РЕГРЕСУ

N з/п	Назва операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	Купівля дебіторської заборгованості в клієнта з нарахуванням доходу	377	685
2	Перерахування клієнту договірної вартості дебіторської заборгованості	685	311
3	Надходження платежу від боржника	311	377
4	Нарахування резерву сумнівних та безнадійних боргів:	944	38
5	Списання заборгованості боржника за рахунок резерву сумнівних та безнадійних боргів	38	377
6	Результат операційної діяльності	719	791
7	Віднесення витрат на сумнівні та безнадійні борги до фінансового результату	791	944

Однак, аудитору варто зауважити, що перелік типової кореспонденції, що наведений у Методичних рекомендаціях №787, не є вичерпним. У процесі діяльності факторингової компанії можуть виникати інші операції, які не передбачені цими Методичними рекомендаціями. У такому разі аудитору слід перевірити, чи відповідає ведення рахунків бухгалтерського обліку факторингової компанії Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 N 291 [11].

Наступним етапом здійснення аудиторської перевірки є робота із обліковими регістрами підприємства. Суми усі господарських операцій повинні бути відображені у картках, аналізі відповідних рахунків, оборотно-сальдових відомостях, а також у головній книзі.

Заключним етапом є перевірка фінансової звітності факторингової компанії на достовірність та надання висновків. Аудиторські висновки, що надаються факторинговій компанії повинні складатися згідно з вимогами Закону України «Про аудиторську діяльність» [8], МСА 700 «Висновок незалежного аудитора щодо повного пакету фінансових звітів загального призначення»[12], а також з урахуванням методичних рекомендацій Держфінпослуг щодо формату аудиторських висновків за результатами проведення аудиту річної фінансової звітності фінансової компанії за рік [13].

Висновки. Отже, під час дослідження особливостей аудиту факторингових операцій було виявлено відсутність єдиних нормативно-правових підходів щодо трактування понять «факторинг», «догівір факторингу», а також «факторингова діяльність», що і є головним чинником, який обумовлює відсутність методології бухгалтерського обліку та аудиту різновидів факторингових операцій. На основі проведеного дослідження запропоновано методику здійснення зовнішнього аудиту факторингових операцій небанківських установ, які надають факторингові послуги.

Розроблення специфіки аудиторської перевірки річної фінансової звітності небанківських установ, що займаються наданням факторингових послуг різних видів, окреслюють напрям подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07 грудня 2000р № 2121 [Електронний ресурс]: / Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Господарський кодекс України від 01 січня 2004 р. [Електронний ресурс]: / Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435- IV. [Електронний ресурс]: / Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 № 2664-III [Електронний ресурс]: / Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Методичні рекомендації по наданню комерційними банками факторингових послуг підприємствам: Лист НБУ від 04.05.1992 № 12001/200 [Електронний ресурс]:/Національний банк України – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
6. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики. Видання 2013 року [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.apu.com.ua/>
7. Про затвердження порядку проведення внутрішнього аудиту (контролю) у фінансових установах: Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 05.06.2014 №1772 [Електронний ресурс]: / Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
8. Закон України «Про аудиторську діяльність» від 14. 09. 2006 р., № 140V. [Електронний ресурс]: / Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
9. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних операцій фінансових установ, що надають послуги факторингу, затверджені розпорядженням Держфінпослуг від 29. 10. 2009 р. № 787. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://document.ua/>
10. Круподер О.. Особливості обліку та аудиту факторингових операцій фінансових компаній // Збірник наукових праць молодих вчених Тернопільського національного економічного університету Наука молода: №15-16, 2011. – Тернопіль: с. 350-356.
11. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 30. 11. 1999 р., № 291 (зі змінами) . [Електронний ресурс]: / Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

12. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики. Видання 2013 року [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.apu.com.ua/>

13. Методичні рекомендації щодо формату аудиторського висновку за наслідками проведення аудиту річної фінансової звітності ломбарду та звітності фінансової компанії за рік, затверджені розпорядженням Держфінпослуг від 29. 12. 2005 р. № 5224 (зі змінами) [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://ua-info.biz>

22.10.2015

УДК 658.14

Сахно Л.А.

к.е.н., доцент кафедри «Облік і аудит»

Таврійський державний агротехнологічний університет

Йолшин С.А.

магістр спеціальності «Облік та аудит»

Таврійський державний агротехнологічний університет

АУДИТ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. У статті розглянуто сутність аудиту фінансового стану підприємства, послідовність проведення аудиторських перевірок та основні показники, необхідні для аналізу фінансового стану підприємства, вказано методику та надано рекомендації про поліпшення аналізу фінансового стану підприємства.

Ключові слова: Аудит, фінансовий стан, показники фінансового стану, форми звітності, прийоми аудиту.

АУДИТ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация. В статье рассмотрены сущность аудита финансового состояния предприятия, последовательность проведения аудиторских проверок и основные показатели, необходимые для анализа финансового состояния предприятия, указано методику и даны рекомендации об улучшении анализа финансового состояния предприятия.

Ключевые слова: Аудит, финансовое состояние, показатели финансового состояния, формы отчетности, приемы аудита.

АУДИТ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

Abstract. In article the essence of audit of a financial condition of the enterprise, sequence of carrying out audit inspections and the main indicators necessary for the analysis of a financial condition of the enterprise are considered, is specified a technique and recommendations of improvement of the analysis of a financial condition of the enterprise are made.

Keywords: Audit, financial state, indicators of a financial state, reporting form, methods of audit

Вступ. Аудит фінансового стану передбачає оцінку облікової та іншої економічної інформації через вивчення реально існуючих зв'язків та взаємозв'язків між показниками.

Метою аудиту фінансового стану клієнта є:

- визначення суті та змісту ділової активності;
- виявлення зон можливих навмисних помилок у звітності;
- оцінка фінансово-господарських перспектив клієнта, його функціонування в майбутньому;
- оцінка стану бізнесу.

Аудит є незалежною експертизою фінансової звітності комерційних підприємств уповноваженими на те особами (аудиторами) з метою підтвердження її достовірності для державних податкових органів і власників.

Іншими словами, аудит — це надання практичної допомоги керівництву й економічним службам підприємства щодо ведення справ і управління його фінансами, а також щодо налагодження бухгалтерського фінансового і управлінського обліку, надання різних консультацій. Аудит також дає змогу дати оцінку майна під час приватизації і при акціонуванні підприємств різних форм власності.

Проблемам аудиту фінансового стану підприємства та ефективності його аналізу присвячено багато публікацій, серед яких варто виділити праці Г.І. Кіндрацької, М.С. Білик, А.Г. Загородного, П.Я. Поповича, Г.І. Андреева та багатьох інших.